

MANUEL SANCHIS GUARNER EN EL RECORD

Eugeni S. Reig

Director d'InfoMigjorn i administrador de Migjorn. València

Manuel Sanchis Guarner –don Manuel, com li deia tothom– va nèixer l'any 1911. Era, doncs, de la generació dels meus pares, no de la meua, però, malgrat la notable diferència d'edat, entre ell i jo va haver sempre una molt bona relació, una relació molt cordial que, per a mi, a més, va ser molt fructífera.

Sanchis Guarner va publicar la seua *Gramàtica Valenciana* en l'editorial Torre l'any 1950. Jo, aquella data, tenia només huit anys i no em vaig assabentar de l'esdeveniment. Sis o set anys més tard, un diumenge que estava jo tafanejant per la Plaça Redona –el Clot, que encara li diuen alguns valencians– la vaig descobrir en una de les paradetes improvisades que, amb quatre taulons i uns pocs cavallets, hi muntaven els diumenges. Recorde que, cada diumenge, omplien de paradetes de llibres tota la circumferència interior de la plaça, al voltant de la font. Allí vaig descobrir que hi havien llibres en valencià. Recorde molt bé, per exemple, les traduccions en valencià de les novel·les de Juli Verne, que em cridaven força l'atenció. I allí vaig veure la gramàtica de don Manuel, la vaig agafar i la vaig fullejar. Em va impressionar i em va interessar bona cosa, la veritat, sobretot la part de fonètica que hi havia al començament amb aquell

dibuix de la secció d'un cap de persona a on es veu la boca amb els diferents punts d'articulació que ens permeten pronunciar els diferents sons. Jo, en aquells moments, tenia només catorze o quinze anys i pocs diners, així que no la vaig comprar. La mirava i la fullejava un diumenge i un altre, una volta i una altra, però no la vaig comprar mai. En l'estiu de 1962, quant ja havia fet els vint anys d'edat i tenia algunes pessetetes arreplegades vaig decidir que era el moment de comprar-la. La vaig demanar, en primer lloc, en la llibreria Maragat, que estava en la plaça de l'Ajuntament –aleshores, “del Caudillo”– al costat de Bello, l'administració de loteria, i ben propet de correus. Em digueren que la gramàtica estava exhaurida. Ho vaig intentar en diverses llibreries més –fins i tot en algunes de vell– i el resultat sempre va ser el mateix: el llibre estava completament esgotat. Aleshores, innocent de mi, vaig pensar: “aniré a casa de don Manuel i li demanaré que me'n vengua un exemplar; ell n'ha de tindre moltes en sa casa, de gramàtiques, perquè n'és l'autor”. I, sense pensar-m'ho dues vegades, me'n vaig anar a la plaça de Cánovas del Castillo, a on sabia que hi vivia, vaig pujar al pis i vaig tocar a la porta. Em va obrir don Manuel en persona. Era la primera volta que el veia. Em va atendre molt amablement. Li vaig explicar què volia. Em va convidar a passar-hi. Recorde que el corredor del pis estava completament cobert de llibres. Només entrar al pis, tota la paret de la dreta del corredor estava ocupada per una prestatgeria plena a més no poder de llibres. Vaig pensar que si tenia tants llibres en el corredor hauria de ser perquè en el despatx, el menjador i el saló ja no li'n cabien més. Va arribar a mitjan prestatgeria i, de l'alçador de més avall, va agafar un llibre –la *Gramàtica Valenciana*–, me'l va donar i em va dir: “li'l deixe, però torne-me'l perquè este és el meu”. No tenia, com jo suposava erròniament, exemplars per a poder-me'n vendre i em prestava l'únic que tenia: “el seu”. Quan vaig eixir de sa casa, em vaig aturar una estona en el jardí de la gran via del Marqués del Túria, amb el llibre en la mà, i no m'ho podia creure. Me'n feia creus. Don Manuel no tenia més que un únic exemplar de la seua gramàtica i me l'havia deixat a mi que no em co-

neixia de res, únicament i exclusivament perquè li havia dit que m'interessava. ¡I ni tan sols m'havia preguntat el meu nom! ¿Com es pot ser tan confiat i tan bona persona? ¿I si no li'l torne? Sí que li'l vaig tornar: al cap de tres dies. Em vaig copiar totes les coses que m'interessaven, fonamentalment les de fonètica, i li'l vaig tornar. Estava patint per no fer-ho. Encara conserve aquelles notes.

Molts anys més tard, quan ja en feia alguns que havia faltat don Manuel, li vaig contar aquesta anècdota al seu fill en una conversa telefònica i em va dir –paraules textuales–: “Sí, eixe era mon pare. El retrat és totalment exacte”.

Poc temps després d'allò –coses de la vida– vaig saber que un company meu d'estudis tenia la gramàtica de Sanchis Guarner i, quan va saber que a mi m'interessava tant, me la va deixar i em va dir: “Usa-la tot el temps que siga menester. No tingues pressa per tornar-me-la”. La vaig tindre una bona temporada i me la vaig copiar quasi tota. Me la vaig copiar a mà, naturalment: en aquella època no hi havien fotocopiadores a València. I si n'hi havien, jo no en tenia cap notícia. I li la vaig tornar al seu propietari i em vaig quedar de nou sense ella.

L'any 1993, l'editorial Altafulla va publicar una edició facsímil de la *Gramàtica Valenciana* de Manuel Sanchis Guarner amb un excel·lent estudi preliminar d'Antoni Ferrando. Aquesta la vaig comprar de seguida. Tot arriba en aquesta vida. Bo, quasi tot.

En el mes d'octubre d'aquell mateix any –era el començament del curs 1962/1963–, em vaig assabentar que Sanchis Guarner impartia en la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de València, en l'edifici del carrer de la Nau, una assignatura de Lingüística Valenciana. Vaig pensar que m'agradaria assistir-hi. Aleshores, qui més avant seria el meu cunyat, Jordi Valor Gisbert –fill de Jordi Valor i Serra– estudiava Belles Arts en l'escola de Sant Carles. A ell també li va interessar la cosa, així que anàrem tots dos a parlar amb don Manuel i li demanàrem permís per a assistir com a oients a les seues classes. Ens va dir que sí, i assistírem a totes les sessions sense perdre'n ni una sola. Aprenguérem coses molt interessants, que no se'ns han oblidat.

A començaments de 1964 em va cridar don Manuel i em va preguntar si jo tenia fotografies antigues de dones que dugueren el vestit tradicional de la llauradora alcoiana. Li vaig dir que sí, que en tenia algunes i li les vaig portar a sa casa. Uns quants mesos més avant me les va tornar i em va dir que havia triat una foto de la meua besàvia per línia materna, Rosa Pastor –la mare de la mare de ma mare– per a fer un dibuix que aprofitaria, junt amb altres dibuixos, per a il·lustrar el llibre *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*. Es tractava del segon volum, que estava dedicat a les comarques meridionals. El llibre el va publicar l'editorial L'Estel l'any 1965. ¡Qui havia de dir-li a la meua besàvia que alguna volta la seua imatge havia d'il·lustrar un llibre!

A primeries del decenni del setanta, Manuel Sanchis Guarner va considerar adequat publicar novament les dues obres més significatives del meu sogre, Jordi Valor i Serra: *Històries Casolanes* –subtitulada *Narracions alcoianes*– i *Narracions alacantines de Muntanya i Voramar*. L'any 1975 l'editorial L'Estel va publicar el llibre *De la Muntanya i de Vora Mar*, subtitulada *Estampes d'Alcoi i de la Marina*. En aquest llibre s'arpleguen algunes de les narracions curtes contingudes en els dos llibres citats anteriorment, però no totes. La selecció la va fer don Manuel, el qual, d'acord amb l'autor, va retocar tots els texts que es publicaren en el llibre nou. Fins i tot va canviar o modificar els títols d'alguns del contes. En alguns casos, com en *La sirena de l'Illa de Benidorm* (el nom original és *La sirena de l'Illa*) o *L'estisorada del raïm a Benissa* (el nom original és *Claudina va a estisorar*), els retocs són tan importants que més aïna caldria dir que la narració va ser redactada de bell nou. Açò ho féu Sanchis Guarner per tal d'adaptar l'obra de Jordi Valor –també ho va fer amb obres d'altres autors– al model lingüístic normatiu que ell considerava aleshores que s'havia d'emprar en el valencià literari. En l'adaptació de Sanchis Guarner desapareixen pràcticament tots els castellanismes –encara que no tots– que són substituïts per les paraules o expressions equivalents pròpies de la nostra llengua. Les formes cultes pròpies del català central que va escriure Jordi Valor en els seus texts literaris, com

ara *esbarzer*, *esmorzar*, *feina*, *gessamí*, *gripau*, *noi*, *pagés*, *pubill*, *sota*, *tarda* o *vetlla* són sistemàticament substituïdes per les variants valencianes equivalents *albarzer*, *almorzar*, *faena*, *gesmil*, *ranoc*, *xic*, *maser*, *povil*, *davall*, *vesprada* o *vetla*, però en canvi les formes valencianes usades per Jordi Valor, fins i tot les que són exclusives del valencià nord-meridional, són respectades per Sanchis. El llibre inclou, a més del pòrtic de Manuel Sanchis Guarnier, les narracions curtes següents: *El ramat de Goriet*, *Els masers del Romà*, *Per la negra avarícia*, *Pasqua de Resurrecció*, *La cosineta Agnès del Safarig*, *Roc el Pollastre i la mestreta de Calp*, *La sirena de l'Illa de Benidorm*, *L'exemple tràgic d'una pel·lícula* i *L'estisorada del raïm a Benissa*. Vull aclarir que els canvis que va fer Manuel Sanchis Guarnier en els texts de Jordi Valor varen ser aprovats sense reserves per l'autor. El meu sogre era amic de Sanchis Guarnier i l'estimava bona cosa. I l'admirava molt.

Arran de l'adaptació de les obres de Jordi Valor per a ser publicades en L'Estel, el meu sogre, que vivia a Alcoi, va vindre diverses voltes a València i es quedava en casa de la seua filla, és a dir, en ma casa. Jo el vaig acompanyar unes quantes voltes a casa de Sanchis Guarnier i tinc un record molt grat d'aquelles trobades. Raonaven sobre qüestions de llengua: si açò seria més adequat d'eixa manera o d'aquella altra. Jo els escoltava atentament, però no deia mai quasi res. Els respectava i els admirava massa. Era un goig sentir-los. Tant de bo poguera tornar-los a sentir ara. Però la vida passa i és irreversible.

L'any 1972, el Cercle de Belles Arts de València, aleshores situat en la plaça de Marià Benlliure –antiga plaça de la Pilota–, va editar el llibre *La Ciutat de València* de Manuel Sanchis Guarnier. Jo hi vaig anar i parlí amb don Ricardo Vecina López que n'era soci i amb qui tenia una bona amistat d'ençà que va ser el meu mestre en l'escola primària i qui em va preparar per a l'ingrés de batxillerat. De seguida em va aconseguir un exemplar que comprí en l'acte. Em vaig acostar a casa de don Manuel i li vaig pregar que me'l dedicara. Ho va fer amb unes paraules molt afectuoses. Malauradament no va tindre la precaució d'escriure la data, així que no sé quin dia concret me'l va dedicar, però sé que era

setembre o octubre de 1972, poc després de publicar-se el llibre. Posteriorment, l'any 1976, em varen regalar un exemplar de la segona edició –amb esmenes i addicions– publicada per Albatros, l'editorial dels germans Soler. Conserve els dos exemplars en la meua biblioteca: són dos tresors.

La darrera volta que vaig parlar amb Sanchis Guarner va ser en la llibreria Bello, durant molts anys sítia en el número 5 del carrer de les Barques. Ara ja no hi és. No recorde la data amb exactitud, però devia ser cap a l'any 1978. O, potser, era el 1979. Quan jo vaig entrar a la llibreria, don Manuel parlava amb Lola Porta, viuda de Bello. Ens vàrem alegrar mútuament de retrobar-nos. Vàrem estar raonant una bona estona sobre qüestions lingüístiques. ¡Sempre la nostra llengua! Ja no el vaig veure mai més. A darreries del 1981 em vaig as-sabentar que havia faltat d'un infart de miocardi. Ja n'havia tingut un altre, d'infart, uns quants anys abans –no gaires– i havia estat ingressat en l'Hospital Clínic a on la meua dona i jo el vàrem visitar. Els disgusts, les preocupacions i els sobresalts que va tindre en els darrers anys de la seua vida segur que varen ser decisius per a precipitar la seua mort. Tenia setanta anys, quan es va morir. Podria haver viscut un bon grapat d'anys més. ¿Som capaços d'imaginar-nos la quantitat de faena que hauria pogut fer en eixos anys que hauria pogut viure encara? Don Manuel era un home intel·ligent i treballador, un lingüista molt bo i molt preparat, un home enamorat de la seua terra, de la seua llengua i de les seues tradicions i, no ho oblidem, un home bo, noble, afectuós, conciliador: una magnífica persona.

Sempre ens quedarà la seua obra i el seu record.

València, 21 de setembre del 2012

